

A prostitúcióról

VISSZHANG - XLVII. évfolyam 40. szám, 2003. október 3.

és a megvert nőkről - tárgyilagosan

Az ÉS 38. számában nyílt levél jelent meg a Prostitúció Nélküli Magyarországért Mozgalom nevében és nevével azonos követeléssel, Morvai Krisztina büntetőjogászon kívül néhány egyetemi hallgató, nyugdíjas adminisztrátor, szaküzemgazdász, csecsemő-gondozónő és más szakértő aláírásával. Mielőtt kifejteném álláspontomat a kérdésben, esetleges szándékos félreértések elkerülése végett leszögeznék néhány lényeges dolgot:

1. A prostitúciót nem tartom kíváncsi jelenségnek, legfeljebb elfogadom a létezését, de soha életemben nem fizettem be bárminemű szexuális szolgáltatásra.
2. Egyértelműen elítélem a nők (gyermekek, öregek stb.) bántalmazását, és soha életemben nem ütöttem meg nőt (stb.).
3. Szerintem is fontos tennünk a megvert nők (stb.) védelmében, de semmiképpen sem érzelmi alapú populista kampányokkal.
4. Morvai Krisztinát magánemberként kedvelem, sőt, egy régi történet kapcsán mondhatni lekötöztetettje vagyok, szakmai álláspontom azonban ettől független.
5. Tisztában vagyok vele, hogy nem túl hálás feladat már-már tudatszűkült küldetésstudattal fellépő műkedvelőkkel szemben észérveket felsorakoztatni, de még mindig jobb, mint csöndben asszisztálni a víz intenzívebb gereblyézését elrendelő jogszabályok kiköveteléséhez.

Az utóbbi időben meglehetősen harcias jogvédő kampány kezdődött a nőkkel kapcsolatban, amelyek mögött (élén stb.) legtöbbször Morvai Krisztina állt. Ezek részint a prostitúció betiltására, részint a megvert nők megvédésére irányulnak. A két kampány közös vonása a témák érdekét illetően az egysíkú, leegyszerűsítő, a tudományos összefüggések hiányos ismeretén alapuló megközelítés, stílusukat tekintve pedig a voluntarista és tipikusan az érzelmekre ható jelleg. Éppen azért, mert e problémák bonyolultak és összetettek, ilyen keretek között csupán néhány lényegesebb aspektusuk vethető fel. Ahhoz azonban talán ennyi is elegendő lesz, hogy érzékelhetővé váljék e mozgalmak alapeszméinek tévessége.

Nézzük előbb a prostitúció kérdését! A mozgalom vezérgondolata: ha nagyon akarjuk, a prostitúció felszámolható vagy legalábbis jelentősen visszaszorítható. Sajnos már maga a kiinduló axióma is teljesen hibás. A nyílt levél aláírói vagy nincsenek tisztában vele, vagy valamiért nem akarnak tudomást venni róla, hogy a szexualitás csaknem olyan alapvető emberi szükséglet (pszichológiai szakkifejezéssel "drive"), mint az evés vagy az alvás. Jól mutatja ezt, hogy azokban a társadalmi csoportokban, amelyeket valamilyen okból megpróbálnak a szex lehetőségétől megfosztani, a készlet más, gyakran deviáns módon tör utat magának. Nyilván nem véletlen, hogy éppen a katolikus (és nem mondjuk a cölibátussal nem sújtott református) papok körében probléma a pedofília, vagy hogy a börtönökben az egyébként heteroszexuális beállítottságú elítéltek akár meg is erőszakolják egymást. Hasonlóképpen, akinek valamilyen okból nincs lehetősége arra, hogy párkapcsolatban kielégítő szexuális életet élhessen, az több-kevesebb valószínűséggel igénybe fogja venni prostituáltak szolgáltatásait. Talán nem a véletlen műve, hogy a legősibb mesterségek éppen az alapvető emberi szükségletekkel kapcsolatosak. Úgy tűnik, csakugyan gyarlók vagyunk: a Biblia keletkezése óta eltelt évezredek során ugyanis a prostitúció különféle büntetéseivel és más beavatkozásokkal egyedül az árfolyamon sikerült valamit is változtatnunk. Akár

tetszik, akár nem, el kell tehát fogadnunk, hogy a prostitúció mint olyan a soha el nem következő "tökéletes társadalom" (ahol az emberiség valamenynyi tagja harmonikus szexualitást biztosító párkapcsolatban él) hiányában eleve felszámolhatatlan és visszaszoríthatatlan. Alapvető szükségletek még a legmilitánsabb kampányok hatására sem szűnnek meg, így a prostituáltak száma is a mindenkori piaci kereslettől függ. Jó példa erre a nyílt levélben is hivatkozott Egyesült Államok, ahol a feminista mozgalmak több évtizedes erőlködése ellenére a helyzet érdemben semmit sem változott. Ami pedig a bordélyházak betiltásáról rendelkező sokat emlegetett New York-i Egyezményt illeti, jobb, ha tudjuk, hogy ez ugyanannak a voluntarista kornak a hasonlóan átgondolatlan terméke, mint a hírhedt amerikai szesztilalom. Utóbbi célja az alkoholfogyasztás csökkentése lett volna, eredménye közismert. Ma a legtöbb, ami elérhető, hogy a jóléti államok polgárai más, szegényebb országok orvosilag ellenőrizhetetlenebb polgárainak szolgáltatásait veszik igénybe (lásd például a német stb. szexturizmust Thaiföldön). Ennyit a "kliensekről".

Ami magukat a prostituáltakat illeti, e körben hasonlóképpen téves gondolat, hogy ők tipikusan "erőszakosorozatok által, önálló akarattal megtörésével szexuális önrendelkezésük feladására kényszerített" nők, akiknek az emberi jogait kellene megvédenünk. Ez a hamis beállítás ugyan biztosan jobban hat az érzelmekre, a tényekhez viszont semmi köze. A prostituáltak legnagyobb része csakugyan külső körülmények hatására választja ezt a jövedelemszerzési forrást, azonban választja, nem pedig fizikai erővel kényszerítik rá. A fizikai kényszeren, emberkereskedelmen alapuló prostitúció elvéve Magyarországon is előfordul, azonban az érintettek elsöprő többsége nem így kerül a pályára. (Ezen írás tartalmi kereteit meghaladná annak szociológiai elemzése, hogy az elszegényedő vidéki régiók, illetve társadalmi csoportok munkanélkülisége, az állami gondozásból kikerülő életkezdési nehézségei stb. miként vezetnek prostituálódáshoz.) A gonosz férfiak által prostitúcióra kényszerített, a mozgalom gyámolítására szoruló nők meghatározó képe nem mellesleg eléggé ellentmond az ugyancsak nagy számban létező férfi homoszexuális prostitúciónak. Hacsak nem tételezzük fel, hogy őket is maffiózók, illetve gonosz feleségek kergetik az utcára, el kell fogadnunk, hogy a prostituáltak alapvetően saját elhatározásuk alapján - többnyire jobb ötlet híján - választják a jövedelemszerzésnek ezt a formáját. A prostituáltak egyes csoportjait futtatóik csakugyan bántalmaznak, csak hogy ezek a bántalmazások nem az ő prostitúciónak kényszerítésükkel kapcsolatosak, hanem az adott társadalmi csoporton belül "szokványos" viselkedésforma - természetesen ettől függetlenül elítélendő - részei.

Ezzel el is érkeztünk a mozgalmak másik kiinduló alapjához: "a gaz férfiak verik az ártatlan nőket". Miként említettem, mélységesen ellenzem és elítélem az erőszak (és nem csak a családon belüli erőszak) bármilyen formáját. Azonban az utóbbi időben hangjukat erőteljesen hallató nővédő emberi jogi mozgalmak ügybuzgalmukban úgy tűnik, mintha elfeledkeznének néhány alapvető összefüggésről (feltéve, hogy valaha is ismerték őket). A probléma ráadásul többsíkú: nem vehető például egy kalap alá a csak egy kapcsolatban jelentkező, annak megromlásához köthető eseti fizikai erőszak azzal a jóval gyakoribb jelenséggel, amikor egy nőt az egymás után következő kapcsolataiban visszatérően bántalmaznak stb.

Az agresszivitás már az állatvilágban is meglévő, genetikailag kódolt, a lét- és fajfenntartáshoz nélkülözhetetlen tulajdonság. Az emberek is - bár különböző mértékben - természetesen rendelkeznek agresszióra való hajlammal. Az agresszió azonban humán szinten egyáltalán nem a fizikai bántalmazás az egyetlen lehetséges eszköze. Nem csupán a szakirodalom ismertében, hanem egykori bontóperes bíróként is, aki éveket töltött el a pályán, tanúsíthatom, hogy egy párkapcsolat fizikai agresszió nélkül is bármikor tökéletesen elviselhetetlenné tehető. Nagyon gyakran előfordul, hogy egy kapcsolatban a nő legalább annyira felelős a kapcsolat ellehetetlenüléséért, tengernyi - nem fizikai - agressziót tanúsít, míg végül elcsattan néhány pofon. Az önkontrolljukat veszített férfiak részéről ez természetesen elfogadhatatlan magatartás, azonban a kérdés semmiképpen sem redukálható le a női jogvédő mozgalmak által áhitott "pofonegyszerű" képletté, amely a nőket egyoldalúan kizárólag áldozatként tünteti fel. Egy házasságban meglehetősen ritkán találkoznak ördögök és angyalok, elvben is nehezen képzelhető

el, hogy bármelyik fél ártatlan lenne egy-egy konfliktusban. (Példának okáért a házasság során kialakuló alkoholizmus legalább annyira következménye a kapcsolatok megromlásának, mint amennyire az oka.) Az, hogy a frusztráció agressziót szül, pszichológiai közhely, az agresszió tehát szinte törvényszerűen megjelenik a megromlott párkapcsolatokban. Ilyenkor ki-ki a rendelkezésére álló viselkedés-repertoárból válogat. A fizikailag általában erősebb férfiak oldaláról nyilván nagyobb a csábítás ez iránt a módszer iránt, míg a nők agressziója más, többnyire semmivel sem rokonszenvesebb módokon vezetődik le. Ezen írás tartalmi kereteit meghaladná az ösztönkésztetések, illetve a tanult viselkedés- és szerepminták, a kifelé, illetve befelé irányuló agresszió stb. pszichológiai elemzése. Ehelyett és a félreértések elkerülése végett most csak annyit, hogy helytelen és jelenleg is büntetendő bárki bántalmazása. A kép azonban lényegesen árnyaltabb a fenti "a gaz férfiak verik az ártatlan nőket" beállításnál.

A probléma egy másik vetülete az a szintén rendkívül gyakori eset, amikor egy nőt sorozatban, lényegében valamennyi párkapcsolatában bántalmaznak. Beható pszichopatológiai vagy valószínűségi számítási ismeretek hiányában, pusztán a józan ész birtokában is bárki számára elgondolkodtató kellene legyen, miként fordulhat ez elő. Annyit azért nem árt tudnunk a probléma könnyebb megértéséhez, hogy ismert és gyakori személyiségzavar, amikor valakinek az élete ismétlődő mintákba rendeződik. Mindig ugyanolyan konfliktusokba kerül - és ugyanolyan embereket választ társául. Az ilyen emberek az újabb házasságukban előbb-utóbb ugyanazokkal a problémákkal találják szemben magukat, mint amik miatt az előzőből kiléptek, természetesen természetesen vonatkozik ez a maguknak sorozatban brutális társat választó nőkre is. Könynyű lenne a problémára azt a hamisan leegyszerűsítő, a nőmozgalmak által sugalmazott választ adnunk, miszerint "minden férfiban ott szunnyad a brutális állat". Ezzel azonban nem kapunk magyarázatot arra, miként lehetséges, hogy egyes nők akárhány házasságukban sem találkoznak ilyennel, míg másoknak az összes kapcsolata ilyen. Kézenfekvő a kételkedő kérdés: miért választana magának valaki "direkt" brutális társat? A pszichológia azonban e tekintetben olyan, mint a gravitáció: akkor is működik, ha nem hiszünk benne. A jelenség ugyanis nem a véletlen műve, hanem alapvetően a tudattalané. A sorozatban tettelegességre hajlamos társakat választó nők tipikusan olyan családban nőttek fel, ahol a saját apjuk is rendszeresen terrorizálta őket. Anélkül, hogy a rejtett késztetések bonyolult összefüggéseit megtárgyalnánk, elégedjünk meg annyival, hogy - bármennyire abszurdnak tűnhet is egyesek számára - tipikusan ezek a kislányok fognak felnőttként (amúgy teljesen tudattalanul) brutális társakat választani maguknak. Amikor az egyiktől elmenekülnek, már jön is a következő, és pszichoterápiás munka nélkül remény sincs ennek az ördögi körnek a megszakítására.

Mondják: akinek csak kalapácsa van, az mindent szögnek néz. Márpedig a fenti problémák jogi (különösen büntetőjogi) eszközökkel nem vagy csak nagyon korlátozott mértékben befolyásolhatók. Új jogszabályokat követelni a legkönnyebb. Ideje lenne minden érintettnek ráébrednie arra, hogy a valóságban nem a temérdek jogszabály szaporításával, populista utcai demonstrációkkal stb., hanem a zömmel már ma is meglévő jogszabályoknak történő érvényszerzéssel, valamint a szintén sok munkát igénylő, többségükben jogon kívüli eszközök (családvédelmi hálózat, pszichoterápia stb.) segítségével lehetne a helyzetet ténylegesen segíteni. Cselekedni valóban kellene, mert rengeteg e téren a tennivaló, csak hogy a fentiek (és az e keretek között nem ismertetett rengeteg egyéb fontos összefüggés) ismeretének hiányában csak hamis, leegyszerűsítő premisszákat fogalmazhatunk meg. Ezekből viszont szükségszerűen hamis következtetések és céltalan követelések születnek. Amennyiben helyettük a problémák kicsit bonyolultabb, valószínűleg kevésbé könnyfakasztó, ámde valóságos okaival és gyökereivel foglalkozunk, még az is előfordulhat, hogy tényleg sikerül tennünk valamit, hogy a VILÁG egy picit élhetőbb helyé váljék. Ráférne.

Grád András Ph.D.

*jogász, pszichológus,
emberi jogi szakértő*

